

בחירת הילל לנשיא¹

התוספתא והתלמודים מספרים על בני בתירא שבזמן נשיאותם אירע שייד בניסן חל בשבת והם לא ידעו כיצד לנהוג. כאשר הילל השיב את התשובה הנכונה, הם התפטרו מנשיאותם ומסרוה להילל. שלש תמיהות מתעוררות כאן:

א. כיצד ייתכן שהלכה בעניין תדיר נשכחה ורק הילל ידע אותה.

ב. כלום ייתכן שהיו מספר נשיאים בעת ובעונה אחת, והלוא ידוע שלסנהדרין בתקופת הזוגות וגם אחר כך - היה אך ורק נשיא אחד, כפי שעולה מן המשנה:

יוסף בן יעזר אומר שלא לסמוך, יוסף בן יוחנן אומר לסמוך; יהושוע בן פרחיה אומר שלא לסמוך, ניתאי הארבלי אומר לסמוך; יהודה בן טבאי אומר שלא לסמוך, שמעון בן שטח אומר לסמוך; שמעיה אומר לסמוך, אבטליון אומר שלא לסמוך. הילל ומנחם לא נחלקו; יצא מנחם, ונכנס שמאי. הילל אומר לסמוך, שמאי אומר שלא לסמוך. הראשונים היו נשיאים, והשניים אבות בית דין (חגיגה ב ב).

המשנה מפרטת חמישה זוגות, החל מיוסי בן יעזר ויוסי בן יוחנן ועד להילל ושמאי. המשנה מוסיפה שהראשון בכל זוג שנוכר הוא הנשיא, והשני הוא אב בית הדין. מתוך הדיון בגמרא² אודות יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח למדים כי הנשיא הוא מעל אב בית הדין. זאת ועוד, לא ייתכן שכל נשיא ואב"ד שנכללו כזוג החלו וסיימו את תפקידיהם בזמן אחד, אלא הייתה כנראה תקופת חפיפה קצרה של נשיא מתקופה אחת עם אב בית דין מתקופה אחרת. אף שאב בית הדין היה משנה לנשיא, לא מצאנו בשום מקום שעם מות הנשיא, נכנס אב בית הדין לתפקיד הנשיא. לשם הבנת דבר זה נצטרך להבין את מבנה הסנהדרין הגדולה בתקופת הזוגות. לפי גינצבורג,³ הסנהדרין הייתה מורכבת משתי

¹ בראש מאמרי נתונה תודתי לרב ד"ר ישראל בן שלום-פרידמן אשר עודדני להעלות את רעיוני על הכתב. תודה מיוחדת לעמיתי לקבוצת הפלסמה במרכז מחקר גרעיני שורק, ד"ר מאיר ורדיגר, אשר קרא את הטיוטה קריאה ביקורתית והעיר הערות שהפכו להארות. המקורות מן המשנה, התוספתא והתלמודים שבמאמר זה הועתקו מתוכנת MTR שפורסמה באינטרנט.

² חגיגה טז ע"ב. בתוספות על אתר, ד"ה אב, נאמר: "אב בית דין מי קא מורה בפני נשיא".

³ לוי גינצבורג, על הלכה ואגדה, ירושלים תשי"ד, עמ' 22-25.

קבוצות: קבוצה של חכמים שמרנים יותר באופיים: וקבוצת חכמים יותר ליברליים. כאשר נתרבו לומדי התורה, הפכו קבוצות אלו לבתים ונודעו בסוף על שם הזוג האחרון, בית שמאי ובית הלל. הקבוצות, הבתים הללו, בחרו את ראשי הסנהדרין. הנשיא נמנה תמיד על קבוצת הרוב, ואב בית הדין היה מקבוצת המיעוט.

ג. המשנה מתארת שאב בית הדין הראשון המקביל להילל היה מנחם אשר פרש והוחלף בידי שמאי. אמוראים נחלקו בסיבת פרישתו של מנחם, והמחלוקת מובאת הן בתלמוד הירושלמי⁴ והן בתלמוד הבבלי.⁵ הירושלמי שואל ומשיב: "יצא מנחם – לאיכן יצא? ממידה למידה". פירוש הדבר שעבר מכת דתית אחת לאחרת.⁶ כיוון שבתחילה היה פרושי, יש לשער שהפך לאיסיי.⁷ השערה זו יש לה במידה מסוימת תמיכה בדברי יוספוס,⁸ המתאר אחד מחשובי האיסיים בשם מנחם. השערה זו מתאימה גם לדברי אביו, שאמר "יצא לתרבות רעה".⁹ מהדיון בתלמוד על מנחם רואים שלמרות הדעה שמנחם יצא לתרבות רעה, שמו לא נמחק מרשימת מנהיגי הסנהדרין. גם אם מתקבלת האפשרות השנייה, שמנחם יצא לעבודת המלך, הרי איננו מוצאים את שמו בין מוסרי השמועות וההלכות, ובכל זאת נרשם שמו בין מנהיגי החכמים. לאור עובדה זו תמוה שבני בתירא, או זקני בתירה, שהיו משפחת חכמים ידועה במשך דורות, לא צוינה כלל ברשימת הזוגות.

להלן ננסה ליישב שלוש תמיהות אלו.

מינויו של הילל לנשיא מופיע בשלוש ברייתות שונות: בתוספתא ובשני התלמודים. על התרחשותו של המקרה, או דומה לו, אפשר ללמוד גם מן המסורת המשפחתית שהייתה קיימת בבית הנשיא. רבי יהודה הנשיא, שהוא דור שביעי להילל, וחי כ-300 שנה אחריו, מתאר את התפטרות בני בתירא לטובת הילל כמעשה גדול ואציל:

4 ירושלמי חגיגה פ"ב ה"ב.

5 חגיגה טז ע"ב.

6 ראה פני משה: ממידה למידה אחרת יצא והחליף במידה שהאמין בתחילה.

7 ראה עזריה מן האדומים, מאור עיניים, אמרי בינה, פרק ג, עמ' 77.

8 יוספוס פלויוס, קדמוניות, טו, י, ה.

9 חגיגה טז ע"ב.

בחירת הליל לנשיא

רבי הוה ענוון סגין והוה אמר: כל מה דיימר לי בר נשא אנא עביד, חוץ ממה שעשו זקני בתירה לזקני. דשרון גרמון מנשיאותיה ומנוניה (ירושלמי כלאים פ"ט ה"ג).¹⁰

התוספתא בפסחים מתארת בלשון תמציתית יבשה ויכוח הלכתי שהילל ניהל על קרבן פסח בשבת:

עם אחת חל י"ד להיות בשבת שאלו את הליל הזקן פסח מהו שידחה את השבת אמר להם וכי פסח אחד יש לנו בשנה שדוחה [את השבת] הרבה מגי מאות פסחים יש לנו [בשנה ודוחין] את השבת חברו עליו כל העזרה אמר להם תמיד קרבן צבור דוחה את השבת אף פסח קרבן צבור דוחה את השבת דבר אחר נאמר [בתמיד] [במדבר כח] מועדו ונאמר [בפסח] [במדבר ט] מועדו [מה תמיד שנאמר בו מועדו] דוחה את השבת אף [פסח שנא' בו מועדו] דוחה את השבת ועוד ק"ו ומה תמיד שאין חייבין עליו כרת דוחה את השבת פסח שחייבין עליו כרת אינו דין שידחה את השבת ועוד מקובלני מרבתי שפסח דוחה את השבת [ולא פסח ראשון אלא פסח שני ולא פסח צבור אלא פסח יחיד] אמרו לו מה יהא [על העם] שלא הביאו סכינין ופסחים למקדש אמר להם [הניחו להם רוח"ק עליהן] אם אין נביאים הן בני נביאים הן מה עשו ישראל באותה שעה מי שפסחו טלה טמנו בצמרו גדי קשרו בין קרניו והביאו סכינין ופסחים למקדש [ושחטו את פסחיהן] בו ביום מנו את הליל [נשיא והיה מורה] להם בהלכות הפסח (תוספתא פסחים פ"ד ה"ג).

אמנם בתוספתא מובאים רק דברי הליל, וטענות מתנגדיו הושמטו (אולי משום שנדחו?), אבל על עצם הוויכוח יכולים ללמוד מתוך הפסקה "חברו עליו כל העזרה". דברי התוספתא מסתיימים במילים "בו ביום מנו את הליל נשיא והיה מורה להם בהלכות הפסח". לא צוין מי הם אלו שמינהו ומי הם אלו שהיה מורה להם בהלכות הפסח.

הברייתא שבתלמוד הבבלי בפסחים סו, ע"א דומה בחלקה הראשון לתוספתא בהבדל אחד; בני בתירא נזכרים במפורש שהם היו אלה שנתעלמה מהם ההלכה. כמו כן מצוין שבגין שני דברים הם באו לשאול דווקא את הליל: שעלה מבבל ושימש את שמעיה ואבטליון. את תשובותיהם של בני בתירא על כל

¹⁰ בשני מקומות נוספים בתלמודים נזכרת התפטרותם של בני בתירא מנשיאותם ומסירתה להילל: בבא מציעא פה ע"א; ירושלמי פסחים פ"ז ה"א.

דרשה ודרשה של הלל התלמוד מספר רק לאחר מינויו: "מיד הושיבוהו בראש ומינוהו נשיא אליהם והיה דורש כל היום בהלכות הפסח".

הסוגיה בירושלמי דומה במספר פרטים לסוגיה בבבלי, אך גם שונה ממנה. הדמיון הוא בעובדה שזקני בתירא מתפשים אחר חכם בבלי שלמד אצל שמעיה ואבטליון. השונה הוא במבנה הסוגיה. הוויכוח ההלכתי מתואר שלב אחר שלב. כל דרש, מתוך שבע המידות שדרש בפניהם,¹¹ הם דחו. שתי הסוגיות נבדלות בפרט חשוב נוסף: לפי הבבלי, קודם כול מינוהו ואחר כך דרש בפניהם כל היום; ולפי הירושלמי הסדר הפוך: "אף על פי שהיה יושב ודורש להן כל היום לא קיבלו ממנו עד שאמר להן יבוא עלי כן שמעתי משמעיה ואבטליון. כיון ששמעו ממנו כן עמדו ומינו אותו נשיא עליהן". לא יכולתו הדרשנית של הלל היא ששכנעה את בני בתירא, אלא הסתמכותו על שני הדרשנים הגדולים שמעיה ואבטליון,¹² אשר נתנו גושפנקא להוצאת הלכה מתוך הדרש.¹³

הנה הנוסח המלא של הדברים בירושלמי (פסחים פ"ו ה"א):

זו הלכה נעלמה מזקני בתירא פעם אחת חל ארבעה עשר להיות שבת ולא היו יודעין אם פסח דוחה את השב' אם לאו. אמרו יש כאן בבלי אחד והלל שמו ששימש את שמעיה ואבטליון יודע אם פסח דוחה את השבת אם לאו. איפשר שיש ממנו תוחלת. שלחו וקראו לו אמרו לו שמעת מימך כשחל י"ד להיות בשבת אם דוחה את השבת אם לאו. אמר להן וכי אין לנו אלא פסח אחד בלבד דוחה את השבת בכל שנה והלא כמה פסחים ידחו את השבת בכל שנה. אית תניי תני מאה אית תניי תני מאתים אית תניי תני ג' מאות. מאן דאמר מאה תמידין מאן דאמר מאתים תמידין ומוספי שבתות מאן דאמר ג' מאות תמידין ומוספי שבתות של ימים טובים ושל ראשי חדשים ושל מועדות. אמרו לו כבר אמרנו שיש עמך תוחלת. התחיל דורש להן מהיקש ומקל וחומר ומגזירה שוה. מהיקש הואיל ותמיד קרבן ציבור ופסח קרבן ציבור. מה תמיד קרבן ציבור דוחה

11 אבות דרי נתן, נוסח א, פרק לו י.

12 בפסחים ע"ב ד"ה "יתניא, יהודה בן דורתאי פירש", נאמר בהמשך הברייתא: "תמהני על שני גדולי ישראל שמעיה ואבטליון שהן חכמים גדולים ודרשנים גדולים".

13 הלל הוכיח להם בדרך של יממה נפשך שאם לא יקבלו את שיטתו הם עלולים להתחייב בכרת: אם אסור להקריב את הפסח והם יקריבוהו, הרי שחיללו שבת; מאידך גיסא, אם חייבים להקריבו והם לא יקריבוהו, גם במצב כזה יתחייבו כרת. כך שמעתי מד"ר אפרים יצחקי, מהמחלקה לתלמוד באוניברסיטת בר-אילן.

שבת אף פסח קרבן ציבור דוחה את השבת. מקל וחומר מה אם תמיד שאין מחייבין על עשייתו כרת דוחה את השבת, פסח שחייבין על עשייתו כרת אינו דין שידחה את השבת. מגזירה שוה נאמר בתמיד (במדבר כח) במועדו ונאמר בפסח (במדבר ט) במועדו, מה תמיד שנאמר בו במועדו דוחה את השבת אף פסח שנאמר בו במועדו דוחה את השבת, אמרו לו כבר אמרנו אם יש תוחלת מבבלי. היקש שאמרי' יש לו תשובה. לא אם אמרת בתמיד שכן יש לו קיצבה, תאמר בפסח שאין לו קיצבה. ק"ו שאמרת יש לו תשובה. לא אם אמרת בתמיד שהוא קדשי קדשים, תאמר בפסח שהוא קדשים קלין. גזירה שוה שאמרת שאין אדם דן גזירה שוה מעצמו. רבי יוסי בר רבי בון אמר בשם ר' אבא בר ממל אם בא אדם לדון אחר גזירה שוה מעצמו עושה את השרץ מטמא באהל ואת המת מטמא בכעדשה דו דרש (ויקרא יא) בגד עור (במדבר לא) בגד עור לגזירה שוה. כך אם יהיה השרץ בידו של אדם אפילו טובל במי שילוח או במי בראשי אין לו טהרה עולמית השליכו מידו מיד הוא טהור. ר' יוסה בי רבי בון בשם רבי בא בר ממל אדם דן גזירה שוה לקיים תלמודו ואין אדם דן גז"ש לבטל תלמודו. רבי יוסי בי רבי בון בשם ר' בא בר ממל אדם דן ק"ו לעצמו ואין אדם דן גזרה שוה לעצמו, לפיכך משיבין מק"ו ואין משיבין מגזרה שוה. אע"פ שהיה יושב ודורש להן כל היום לא קיבלו ממנו עד שאמר להן יבוא עלי כך שמעתי משמעיה ואבטליון כיון ששמעו ממנו כן עמדו ומינו אותו נשיא עליהן. כיון שמינו אותו נשיא עליהן התחיל מקנתרן בדברים ואומר מי גרם לכם לצרך לבבלי הזה, לא על שלא שימשתם לפני גדולי עולם לשמעיה ואבטליון שהיו יושבין אצלכם כיון שקינתרם בדברים נעלמה הלכה ממנו. אמרו לו מה לעשות לעם ולא הביאו סכיניהם, אמר להן הלכה זו שמעתי ושכחתי אלא הניחו לישראל אם אינן נביאים בני נביאים הן. מיד כל מי שהיה פסחו טלה היה תוחבה בגזירתו, גדי היה קושרה בין קרניו, נמצאו פסחיהן מביאין סכיניהם עמהן. כיון שראה את המעשה נזכר את ההלכה, אמר כך שמעתי משמעיה ואבטליון. ...א"ר אבון והלא אי אפשר לפני שביעית שיחול י"ד להיות בשבת. ולמה נתעלמה הלכה מהן כדי ליתן גדולה להילל.

יש כאן שאלה ששלוש הסוגיות מתעלמות ממנה ואינן נותנות לה תשובה. הרי ענייננו נדון בתלמוד בתקופה שראשי חודשים עדיין נקבעו לפי ראיית הלבנה, ולכן ברור שאחת למספר שנים יחול פסח בשבת. כיצד אפוא

שכחו בני בתירא וכל יתר הסנהדרין את ההלכות! דווקא אמורא ארץ ישראל מעלה שאלה זו: "א"ר אבון: והלא אי אפשר לשני שביעית שיחול י"ד להיות בשבת!" תשובת התלמוד היא: "ולמה נתעלמה הלכה מהן? כדי לתת גדולה להיללי". ברור שתשובה זו היא מדרשית. לא ייתכן שכל חכמי הסנהדרין לקו בשכחה! את התשובה יש לבקש במקום אחר.

תבורי וזוסמן¹⁴ מנסים לתת לכך תשובה אחרת. בתקופת קידוש החודש על פי הראייה הייתה המחלוקת עם הביתוסים על 'ממחרת השבת'. כיוון שמתוך מדרש הכתובים "אלה מועדי ה' אשר תקראו אתם במועדים" אל תקרי אתם אלא אַתֶּם, למדים שבית הדין הוא הקובע את החודש. לכן בכדי להקטין את מידת החיכוך עם הביתוסים, בכל פעם שי"ד אמור היה לחול בשבת הקדימו את ראש חודש ביום אחד, כך שי"ד יחול ביום ששי, ו'ממחרת השבת' של הביתוסים התלכד עם זה של הפרושים. עקב הקדמה זו יצא שלאורך תקופה ארוכה לא חל י"ד בשבת, וכך נשכחה ההלכה הזו. אמנם אין לנו שום עדויות שאי פעם התחשבו בביתוסים ובצדוקים בקביעת ההלכה, אדרבה המשנה מלמדת אותנו בדיוק את ההפך, כלומר שעשו במתכוון ובפומבי כדי להוציא מידי הצדוקים. אולם אפילו נקבל שהמשנה מתארת את המצב שבסוף ימי הבית, כאשר המאבק בצדוקים היה בכל עוזו, בעוד שבתקופת שמעיה ואבטליון המצב היה נינוח יותר, ולכן הרעיון שהעלו תבורי וזוסמן אכן אפשרי היה, גם כך יש נימוק נוסף לדחיית הדעה של תבורי וזוסמן והוא נעוץ בסיפור שבסוף הסוגיה בתוספתא ובתלמודים:

אמרו לו מה לעשות לעם ולא הביאו סכיניהם? אמר להן: הלכה זו שמעתי ושכחתי, אלא הניחו לישראל אם אינן נביאים בני נביאים הן. מיד כל מי שהיה פסחו טלה - היה תוחבה בגיותו, גדי - היה קושרה בין קרניו, נמצאו פסחיהן מביאין סכיניהם עמהן. כיון שראה את המעשה נזכר את ההלכה, אמר כך שמעתי משמעיה ואבטליון.

אם אמנם מאז הפסח האחרון שחל בשבת עבר זמן כה רב עד כדי כך שהמנהיגים שכחו את ההלכה, כיצד זה זכר הציבור של פשוטי העם להביא את סכיני השחיטה עמהם? גם אם למרות כל זאת נקבל את גישתם של תבורי וזוסמן, אזי יש בידינו תשובה רק לשאלתו של ר' אבון, אך השאלה שהצגנו

¹⁴ יוסף תבורי, מועדי ישראל בתקופת המשנה והתלמוד, עמ' 91; יי זוסמן, תולדות ההלכה, ירושלים תשנ"ז.

בתחילה, מדוע נעדר שמם של בני בתירא מרשימת הזוגות, נשאר עדיין ללא תשובה. מתוך הסתמכות על דברי בן-שלום¹⁵ אפשר למצוא סיבה שתפתור את שתי השאלות כאחת.

את נקודות המשען של הורדוס בקרב העם היהודי מסכם בן-שלום בחמש נקודות.¹⁶ הנקודה החמישית יש לה חשיבות רבה לענייננו. כך הוא כותב:

הורדוס נהיה למגן של יהודי התפוצות וניסה לנצל זאת לשם קבלת תמיכה בקרב יהודי ארץ-ישראל. הוא אף עודד את עלייתם של יהודי התפוצות ארצה ודאג למנות כוהנים מחוץ-לארץ, לכהונה הגדולה ולמשרות חשובות אחרות בבית המקדש. יש לשער, כי יהודי התפוצות, שלא היו קשורים למסורת הקנאית-חסידית של יהודי ארץ-ישראל, ואשר משפחותיהם לא נפגעו במלחמה בין אנטיוגונוס והורדוס, ולא סבלו ממעשי הנקם של המלך, היו ציבור נוח יותר לשיתוף פעולה.

ידוע שבין המשפחות העולות אשר תפסו מקום מיוחד בימיו של הורדוס הייתה משפחת זמריס, וישנה הסכמה בין החוקרים¹⁷ על הזהות שבין בני בתירא ומשפחת זמריס. מנחם שטרן כותב:¹⁸ "מרכזה של ההתיישבות היהודית נקבע בבשן. נאמר לנו שהבבלי בנה שם מצודות וכפר בשם בתירא. היהודים הבבליים המשיכו להתקיים עוד זמן רב כחטיבה בפני עצמה".

כאשר עלו ארצה יהודים מבבל הקימו לעצמם כנראה 'התאחדות עולי בבל', ובראש 'התאחדות' זו עמדו חכמיהם. לפי שטרן, בתירא הוא שם מקום, ולכן כל מי שבא מאותו מקום נקרא 'בן בתירא', ואך טבעי הדבר שהחכמים יוצאי אותו יישוב נקראו בני בתירא או זקני בתירא. עוד מוסיף שטרן "מעמדו של בית זמריס בקרב היהודים הבבליים היה מעין תורשתי", ולכן אין זה מפליא כלל שבני בתירא מופיעים כמאה שנה מאוחר יותר כבני פלוגתא של רבן יוחנן בן זכאי על תקיעת שופר בראש השנה שחל להיות בשבת.¹⁹ כיוון שהם זכו

¹⁵ ישראל בן-שלום, בית שמאי ומאבק הקנאים נגד רומי, ירושלים תשמ"ד.

¹⁶ שם, עמ' 61.

¹⁷ צ' גרץ, בני בתירא, עמ' 115-120, MGWJ I (1852) (בגרמנית); מנחם שטרן, מדיניותו של הורדוס והחברה היהודית בסוף ימי בית שני, תרביץ לה (תשכ"ו), עמ' 252-253; גדליה אלון, מחקרים בתולדות ישראל בימי בית שני ובתקופת המשנה והתלמוד, תל אביב תשכ"ז-תש"ל, עמ' 263-267.

¹⁸ מנחם שטרן (הערה 17 לעיל), עמ' 196-198.

¹⁹ ראש השנה כט ע"ב.

לזכויות מיוחדות, חששו לאבדם ע"י קשרים קרובים מדי לתושבי הארץ. כאשר עלו ארצה ושהו בה שנים אחדות, פגשו בפעם הראשונה בי"ד ניסן שחל בשבת, ואכן לא היה להם שום ניסיון קודם ללמוד ממנו. כאשר חיפשו חכם ללמוד ממנו, ברור מדוע פנו להילל דווקא. ראשית, הוא חכם שעלה מבבל כמוהם. שנית, הוא היה תלמידם של שמעיה ואבטליון אשר זכו לאהדה והערכה רבה מצד הורדוס.²⁰

לאחר שנפתרה שאלתו של ר' אבון נראה שגם השאלה הראשונה שהצגנו, מדוע נעדר שמם של בני בתירא מרשימת הנשיאים, נפתרה. ראשית, ראוי לציין שפרט למסורתו של ר' יהודה הנשיא לא מופיע בשום מקום שבני בתירא היו נשיאים. בברייתות שבשני התלמודים רק נאמר שבני בתירא מינו את הילל נשיא עליהם, אך לא נזכר שהילל תפס את מקומם. מכאן שבני בתירא מעולם לא היו נשיאי הסנהדרין, אלא, כנראה, נשיאי התאחדות עולי בבל, אשר "שמרו על מרחק" מחכמי ארץ-ישראל. הילל, אשר קודם לכן ובאופן בלתי תלוי כבר נבחר כנשיא הסנהדרין, נבחר על ידי בני-בתירא גם כנשיא עולי בבל, והוא הוא האדם אשר איחד יחדיו את כל היהדות הפרושית.

דרך אגב, אפשר ללמוד על פרט נוסף. הוויכוח בין הילל לבני בתירא הבבליים אודות השימוש במדרש הכתובים לפסיקת הלכה, לא החל בנושא הפסח. כנראה הייתה זו שיטה בבליית כללית שלא להסתמך על מדרש הכתובים. התלמוד הירושלמי מספר לנו מה הביא את הילל לעלות ארצה:

על ג' דברים עלה הילל מבבל. (ויקרא יג) טהור הוא יכול יפטר וילך לו תלמוד לומר וטהרו הכהן. אי וטהרו הכהן יכול אם אמר הכהן על טמא טהור יהא טהור תלמוד לומר טהור הוא וטהרו הכהן על זה עלה הילל מבבל. כתוב אחד אומר (דברים טז) וזבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר, וכתוב אחד אומר (שמות יב) מן הכבשים ומן העזים תקחו, הא כיצד צאן לפסח וצאן ובקר לחגיגה. כתוב אחד אומר (דברים טז) ששת ימים תאכל מצות, וכתוב אחד אומר (שמות יב) שבעת ימים מצות תאכלו הא כיצד ששה מן החדש ושבעה מן הישן, ודרש והסכים ועלה וקיבל הלכה (ירושלמי פסחים פ"ו ה"א).

²⁰ יוספוס פלויוס, קדמוניות, טו, י, ד. אמנם השמות משובשים מעט: אבטליון כונה בשם פוליון הפרושי, ושמעיה כונה בטעות שמאי, כשמו של תלמידם של שמעיה ואבטליון. ראה מסכת אבות, מפורשת ומבוארת בידי בן ציון דינור, ירושלים תשל"ח, עמ' 48.

בחירת הילל לנשיא

חכמי בבל סרבו כנראה לקבל את שיטתו של הילל וכיוון שהילל היה בטוח
בת, עלה ארצה לבית מדרשם של שמעיה ואבטליון והם אכן אשרו כי הוא צדק.